

TOTALITNÍ REŽIMY A JEJICH VLIV NA MYŠLENÍ LIDÍ

JAKUB ČERMÍN

I.

Naše republika v roce 1918 se zrodila z vůle lidu representované domácím i zahraničním odbojem, ale také z vůle vítězných velmocí. Základem se staly Versailleské smlouvy a další řada smluv Trianonské dohody, které upřesňovaly postavení nového státu ve střední Evropě.

Byl to vícenárodnostní stát sestávající z Čechů a Slováků jako základní složky národa československého, kde žilo přes 3 miliony Němců, 600 tisíc Maďarů, dále Poláci, Ukrajinci a Židé. Z mezinárodního hlediska bylo dáno novému státnímu útvaru do vínku, aby čelil případné německé expansi na východ a zabránil vzniku nového bolševického státu. Byl to nemalý úkol. Jak se později ukázalo, byl to úkol nad lidské síly a možnosti. Ostatní státy vzniklé po rozpadu Rakouska-Uherska, jako bylo Beckovské Polsko či Horthyovské Maďarsko, zůstaly v politickém vývoji na značně pravicovém spektru, takže jejich postavení bylo jiné. To, co se dělo v bývalém carském Rusku po uchopení moci bolševiky, po vítězství Velké říjnové revoluce, nebylo nijak příznivé pro demokratický vývoj našeho nového státu. Na druhé straně z hlediska vnitropolitického byla Masarykova pozice a postavení snazší. Je sice pravdou, že každá válka znamená v otázce mravního nazírání a dodržování všech morálních zásad rozkladný element.

Ale přesto ve všeobecném dodržování lidských vztahů byla zde kontinuita, víra v Boha a desatero, jakožto výchozí základ způsobu myšlení a jednání. Možná, že orientace na reformační proudy v naší historii, na které Masaryk navazoval, mu pomohly k tomu, aby mravní rozklad zaviněný válkou a konsolidace v tomto směru byla ulehčena. Z ostatních hledisek, jako je kategorie soukromého vlastnictví, zůstalo ve vědomí lidu nedotčeno.

Idea demokracie a humanismu byla našim národem přijata. Za ní se postavily všechny složky inteligence význačných intelektuálů, herců, spisovatelů, národohospodářů i další významné vrstvy obyvatelstva. Že tomu tak skutečně bylo, dosvědčují naše úspěchy na kulturním poli, kdy jsme velmi rychle doháněli myšlení občanů západní Evropy. Pro střední Evropu jsme se stali vzorem a ostrovem míru.

Bylo štěstím národa, že v čele stála taková osobnost s mravní autoritou jako byl T. G. M. Bylo jistě nepochybné, že tento vývoj bude pokračovat a že se upevní. Ovšem bohužel později došlo k velkým hospodářským krizím v celém světě, které měly značný negativní dopad na další vývoj evropského myšlení. Vznikla lákavá myšlenka budování socialismu, a proti ní se naopak postavily okolní státy koketující s fašismem a jeho různými formami. Z národnostního hlediska zde největší úlohu hráli podle nynějšího označení „sudetští Němci“, kteří až na malé výjimky nepřijali Masarykovy názory. Spíše zdůrazňovali, že s Čechy nelze žít, což později vyústilo v jejich radikalizaci a téměř 100%nímu přiklonění se k Hitlerovu programu. Výsledkem byla Mnichovská dohoda.

II.

Po tomto krachu došlo k rozbití republiky, jejímu rozdělení a k plnému opanování měmeckou správou. Protektorátní vláda byla jenom nezastíraným pláštíkem německé moci, a byla plně podložena nacistickou ideologií. Zásady demokracie a humanismu byly prohlášeny za bláznivý výtvar Masaryka. Vzpomínám si na výrok velitele koncentračního tábora Sachsenhausen – Oranienburg u Berlína, kam jsem byl odvezen 17. listopadu 1939 spolu s ostatními studenty. Při registraci jsem se ocitl až na konci zástupu. Do tábora přišel vysoký důstojník SS a ptal se velitele tábora, co je to tady za hejno. Ten mu odpověděl: „To jsou čeští studenti toho blázna Masaryka, ale my jim ten komunismus z hlavy vytlučeme“. Byla to tedy nová éra. Celá inteligence národa byla záměrně zdecimována a velká část intelektuálů (bývalých poslanců a představitelů veřejného života) se domů z koncentračních táborů buď nevrátila vůbec anebo s podlomeným zdravím. S příslušníky našeho národa bylo nakládáno jenom jako s levnou pracovní silou. Nová rasová teorie se obracela proti příslušníkům židovského tábora, ale stejně krutě směřovala i proti všem ostatním příslušníkům slovanských národů, už z toho důvodu, že Německo potřebovalo volný prostor na východě. Dále to byl princip vůdcovství, který nadřazoval vždy nějakého jedince, jenž byl pověřen vedoucí úlohou. Mínění ostatních bylo popřeno. Byl to opak demokracie. Samozřejmě veškeré tyto teorie hledaly svůj podklad ve filozofii. Byl vybrán německý filozof Nietzsche, známý svou teorií o nadčlověku a výrokem „Bůh je mrtev“. Tak mělo být umožněno všem lidem, hlásajícím se k nacistické ideologii, odstranit zábrany ke zločinu, zabíjení, krádežím majetku apod. Samozřejmě taková příležitost přilákala zvláště jedince s podprůměrnou, nanejvýš průměrnou inteligencí, kteří v sobě zapřeli smysl pro právo a spravedlnost. Tato teorie zlákala v národě právě lidi vyznávající pavědu, různé chymérické představy jako byla teorie Blut und Boden. Dosavadní vědecké poznatky o osobní svobodě člověka, o jeho smyslu života, o poctivé práci a spravedlivé odměně, byly popřeny. Nacismus znamenal svedení lidského ducha do propastných hloubek negativního myšlení a svedl mnoho lidí. Rasová teorie umožnila vznik plynových komor, vládu silnějšího a deformaci principu morality. Byla to jedna ze smrtelných ran směřující proti křesťanskému světovému názoru a snah o jeho výklad. Byla to vláda tmy.

III.

Po porážce nacismu přišla jiná diktatura, neméně zhoubná. V prvé řadě základem myšlení se stal hrubý ateismus. Pamatuji se na slova prezidenta Gottwalda, když řekl: „Po smrti nic neexistuje. Člověk se rozpadne v atom nebo shluk molekul, které budou zaváty daleko a už nikdy se nespojí“. Tato teorie znovu umožňovala lidem, aby se zcela vymanili z dosavadních prvků křesťanské civilizace a slepě plnili vůli komunistické strany. Propagovaná teorie třídního boje v podstatě nebyla nic jiného než princip nenávisti a stálého vyhledávání nepřítelů a jeho personifikaci tam, kde nebyl a musel tedy být uměle vytvářen. Ze života lidí byl škrtnut duchovní rozměr a samozřejmě neplatila žádná etika. Bylo třeba vnútit národu strach, který by ovládal celou společnost a byl hlavním faktorem k udržování její soudržnosti. Aby člověk nemohl vybočit z této řady, bylo nutné vytvořit dokonalý systém, aby jeden člověk hlídal druhého na každém kroku a nejlépe v kolektivu. Institut rodiny byl zcela narušen. Člověk neměl mít svědomí. To vedlo k velké frustraci, stagnaci vývoje. V podstatě byl člověk popřením jeho duchovní dimenze degradován na nejvyšší typ zvířete. A také s ním tak bylo nakládáno. Lež, přetvářka a strach byly hlavními průvodními jevy této společnosti a po jejím pádu a rozkladu se svět s úžasem dozvěděl, kolik desítek milionů se stalo obětí v tak zvané mírově výstavbě Sovětského svazu.

IV.

Po pádu komunismu se musela projevit mravní propast už také proto, že tento systém trval tak dlouho a v jeho ideích byli vychováváni 3 – 4 generace. Byly zapomenuty základní principy morality a v uvolněném systému slibujícím bezbřehou svobodu můžeme pozorovat, že bohužel společnost je ovládána takovými jevy, jako je děsivý vzrůst kriminality, velká indiferenčnost pro spravedlnost a právo lidské osobní svobody. Lidstvo je zachváčeno brutálním násilím mafií, výbuchem sexu a touhou získat peníze bez poctivé práce. Domnívám se, že naše velká chyba byla v tom, že jsme v období po pádu komunismu nechali člověka rozrůst a dali prostor příliš liberálnímu smýšlení, aniž bychom našli odvahu hájit tak zvané věčné pravdy, bez kterýchto milníků ztrácíme orientaci. Největší bídou je, že dovedeme nastupujícím mladým lidem dát všeobecné znalosti technického rázu, ale že ve výchově mravního nazírání člověka zaostáváme. Technické vzdělání jenom umocňuje charakter člověka, ale nepomáhá k utváření jeho osobnosti. Bohužel jsem se ve svém životě setkal s mnoha právníky, pro něž právo bylo výsměchem, s mnoha lékaři nehodnými jména lékaře i s filozofy, kteří nikdy vlastně opravdovými filozofy nebyli. Odpusťte mi, že jsem trochu skeptický, ale pokládám za nutné na tento stav naší společnosti upozornit. Vzpomínám si na jeden verš K. H. Máchy: Hledám lidi, v mém jak ve snu žili, bez duše však larvy najdu jen. Stále se mi tento verš vtírá do paměti, ale nikdy ho nemohu přijmout. Žijeme jistě v těžkých dobách. Brzezinský nazývá toto století masovým vyvražďováním lidí,

jež nadále trvá a jiní lidé jej nazývají stoletím svádění lidí ke zlému. A snad v tom se mohlo stát, že přišly k moci všechny tyto teorie a postavily na oltář moderních katedrál místo laskavého a milujícího Boha (jehož milosrdenství trvá na věky), takové muže jako byl Hitler, Stalin, Mao-Tse-Tung a nebo Polpot, který není nejvyšším ale nejhorším.

Je naším úkolem, abychom včas rozpoznali neduhy doby, nebojácně na ně poukázali, neboť narůstem zla vznikne situace, kde se již těžko nachází lék. My voláme po vládě řádu, tak jak nás učil T. G. M., neboť tam kde není řád, je ne - řád, což je neřád.

Napravovat chyby, kotvící v tak dlouhé minulosti, vyžaduje, aby každý z nás měl jasno, že nejdůležitějším úkolem je výchova. Avšak pustá liberalizace názorů, kdy každý učí co chce a na co jeho intelektuální chápavosti dosahuje, je velkou chybou. Už jsme to zdůraznili několikrát, Masaryk nám to vštěpoval do naší mysli a srdce neúnavně, že bez morálních hodnot nelze spravovat žádnou společnost, natož stát. Mám takový dojem, že naši filozofové, univerzitní profesori nejsou slyšet dost na veřejnosti a že naši učitelé nevychovájí naše děti, neboť škola kromě předávání vědomostí musí umět také vychovávat. Celým světem teď běží jedno velké poznání, že musíme provést spiritualisaci našeho života a že každý musí mít nějaké vědomosti a dovednosti. To pokládám v současné době za náš úkol, za naše poslání. Přeji si, abychom co nejdříve překlenuli dobu společenské krize od r. 1930 do dneška, vzpamatovali se z té duchovní pouště a napřímili se.